

Påfågelsstjärt konst

man med egendomligheter i hjärnans arkitektur och uppkoppling under det att den manodepressiva läggningen beror på hjärnans kemi. Schizofreni berör tankeförmågan, mani och depression känslolivet. Det schizoida tänkandet kan generera oväntade och intressanta associationer men urartar ofta i obegripliga bisarrierier.

Vem uppfann avloppssystemet?

I kapitlet "The lunatic, the lover, and the poet" spekulerar Nettle över vilka fördelar som är förknippade med att vara lagom galen. Han noterar att till och med hos eskimöerna som lever under extremt hårda och karga villkor så spelar skickligheten i att improvisera sångtexter en betydande roll. Den som är fena på att sätta ihop speciellt förolämpande smådekvalden i sångardueller åtnjuter lika hög status som en framstående jägare och därmed även sexuella fövorer. I alla kulturer uppskattas fantasi och förmågan att fabulera. Behovet av myter, skrönor, historier, musik, dans och sånger är tydligen omätligt. Individer som producerar konst i vid mening blir föremål för en beundran som sällan kommer det praktiska arbetets utövare till del.

Nettle påpekar att alla vet vem Beethoven och Brahms var, men att ingen kan nämna namnen på de uppfinnare som konstruerade 1800-talets kloak- och avloppssystem trots att de räddat livet åt hundratals miljoner människor. Det naturliga urvalet är en desperat utilitaristisk process som obönhörligt trimmar bort allt onödigt bjafs. Ändå existerar sådana vanvettigt opraktiska, rent livshotande ornament som påfågels stjärtplymer. Denna spektakulära skapelse är resultatet av en process som förlöper parallellt med det naturliga urvalet – det sexuella urvalet. Ur evolutionär synpunkt är framgångsrik fortplantning mycket viktigare än ett långt liv. Om honor tycker att prunkande hamnar är sexigare än friare av mer murrig och funktionell design kommer det sexuella urvalet att premiera det extravaganta. Betående kan vara lika viktigt som utseende. I kampen om honornas gunst gäller det för hanarna att prestera något som är tillräckligt originellt och avvikande för väcka uppmärksamhet. Hos kulturdjuret människan är mentala attribut lika viktiga som fysiska. Enligt Nettle är den kreativa fantasin ett slags cerebral påfågelsstjärt som männen viftar på för att imponera på kvinnorna. Männens dominans inom konst och vetenskap är fortfarande förkrossande.

Ett pris vi får betala

Enligt denna teori är sinnessjukdom det pris människan tvingas betala för att vidmakthålla de gener som i vissa konstellationer leder till den högt skattade kreativiteten. Om människan vore en alltigenom nyttoinriktad varelse som levde av bröd alenast skulle de psykosframkallande generna sannolikt ha sållats bort för länge sedan. Men under den senaste fasen av vår utveckling har kulturellt akrobatisk uppenbarligen givit tillräckligt stora vinster i sexkriget för att förhindra att sjukdomsanlag elimineras. Om vi i framtiden blir kapabla att isolera och extirpera de gener som bidrar till psykos skulle det i så fall leda till dels att mänskligheten befrädes från ett av sina värsta gissel dels till en kulturkatastrof.

SVANTE FOLIN

OS i hjärtat av mormonland

De unga prydliga männen i vit skjorta och slips som tilltalar en på gatan och frågar om man har hört om mummel mummel sista dagars heliga känner vi. Under vinter-OS i Salt Lake City kommer världen att lära känna dem på hemmaplan.

Mormonerna utgör hälften av stadens invånare och dominerar dess politik och affärsliv. Det är dock inte bara i hemstaden mormonerna är uppskattade. Deras originella religion är väletablerad i USA och växer i expressfart världen över. "OS gick till Salt Lake City och delstaten Utah, inte till Jesu kristi kyrka av sista dagars heliga", skriver mormonernas PR-chef Bruce Olson i ett pressmeddelande.

Ändå är detta vinter-OS ovanligt just för att det äger rum i en stat där 63 procent av invånarna tillhör samma religion, en religion de själv kallar kristen men som faller utanför vad som normalt sett betraktas som kristendom. Trosriktningen är av sentida natur: den började när en ung man vid namn Joseph Smith 1830 gav ut Mormons bok, en samling syner och religiösa teser som i praktiken var en parallell Bibel. Smiths snabbt växande skara av efterföljare använde den enligt Smiths föreskrifter just som en pendang till Bibeln och gjorde sig önskade i resten av samhället.

Inte så att USA inte tolererade ovanliga religioner: landet är grundat på religionsfrihet. Det var dock i synnerhet en av mormonernas seder som bröt mot landets lagar: polygami. Joseph Smith sade sig ha fått en uppenbarelse från Gud som påbjöd att män borde ha flera hustrur, och både Smith och hans efterträdare som andlig ledare, Brigham Young, lydde. Mormonerna, som inledningsvis till största delen var av brittisk och skandinavisk härkomst, drevs ut från delstaten Illinois och fann sitt nya hem i Utah, som år 1847 ännu inte tillhörde de Förenade Staterna.

Runt tiden när Utah införlivades fick den dåvarande presidenten dock en gudomlig uppenbarelse som sade att polygamin skulle avskaffas, och sedan dess har mormonerna varit en accepterad del av det amerikanska samhället, säger Peter Williams, professor i religion och Amerikastudier på Miami University i Ohio och författare till boken America's Religions.

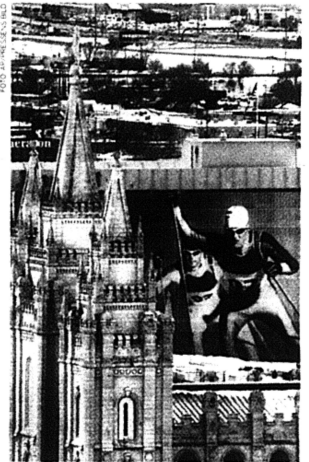
Arbetsamma människor

Drygt ett sekel senare har Jesu Kristi Kyrka av Sista Dagars Heliga med högkvarter i Salt Lake City 11 miljoner medlemmar.

Om man frågar amerikaner vad mormonerna står för tänker de på gudfruktiga, arbetsamma människor. Mormonerna i USA har inte alls det rykte som en konstigt randgrupp som de har utomlands, förklarar Robert Thompson, professor i kulturvetenskap på Syracuse University i New York.

En senator från Utah är också mormon, liksom ytterligare tre från andra delstater. Över 3 procent av amerikanerna är mormoner, vilket gör dem till USA:s sjätte största samfund.

Mormonerna ser sig själv som Guds utvalda folk – det nya Jerusalem kommer enligt dem att byggas i USA – och har beskrivits som den kristna varianten av judendomen, med den betydande skillnaden att de missionerar. Varje år skickar LDS-kyrkan, som de numera förordrar att kalla sig, 61 000 unga missionärer till platser i USA och 140 andra länder. 85 procent av dem är män. Craig Sleight, 23,

Mormonkyrkan har genom att OS hålls i Salt Lake City hamnat i mediefokus.

var en av dem. Mellan 1999 och 2001 spred han det goda budskapet i Finland. Han undviker nogsamnt att kalla finnarerna fiendliga gentemot mormoner.

De hade många fördomar och felaktiga uppfattningar om vår kyrka, men när vi väl kom i kontakt med dem var de trevliga.

Hur kan en 19-åring vilja utsätta sig för misstänksamma blickar, folk som viker undan, ett obestämt mål – kyrkan bestämmer var färden bär – och dessutom betatta för det? (Craig beräknar att han betalade drygt 100 000 kronor för sina två år i Finland.)

Kyrkan uppmanar oss att göra det, men jag ville också dela med mig av Jesus till andra, säger Craig.

Svårt missionera i Europa

Visst: det låter som det vanliga frälsningspratet. Men mormonerna lyckas där andra samfund misslyckas eller inte ens försöker. Tack vare intensiv mission över hela världen ökar deras medlemssantal med 3 procent årligen. Drygt hälften är världens mormoner bort utanför USA. Till de omvända hör den 25-åriga danskan Anne-Christine Larsen. När hon för fyra år sedan bodde i Österrike undvek hon också de unga männen i vit skjorta och ryggsäck, men när de hjälpte henne att ordna bostad kom hon i kontakt med deras tro. Nu är hon själv missionär i USA.

Här är det lättare att missionera än i Europa. Mormonerna är mer accepterade här, men amerikanerna är också mer öppna när det gäller att tala om religion än vi skandinaver.

Samfundetsmedlemmar har uppmuntrats att – såsom är brukligt i deras samfund – anmäla sig för frivilligarbete. De kommer att guida besökare, men har genomgått en kurs för att vänja sig av med sin missionärsattityd. Många frivilliga bemannar det speciella presscentrum LDS-kyrkan inrättat inför OS.

Kyrkan ställer dessutom både mark och byggnader till förfogande för spelen. Och visst: samfundets eget universitet, Brigham Young University, ger 4 000 studenter ledigt under OS så att de kan hjälpa till. Mormonernas religion må förefalla besynnerlig, men de kan något många företag och organisationer inte kan: motivera sina medlemmar. Det är därför gräsrotsrörelsen med bas i OS-staden är USA:s, och kanske världens, snabbast växande religion.

ELISABETH BRAW